

การให้บริการครบวงจรแก่ผู้พิการในจังหวัดแพร่

Holistic Services for Disables in Phrae Province

โฉมยงค์ บุตรราช*
Chomyong Butararach

บทคัดย่อ

จากการสำรวจทะเบียนผู้พิการตามเกณฑ์ของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ. 2534¹ พบว่าผู้พิการจังหวัดแพร่ที่ได้ขึ้นทะเบียนมีเพียงร้อยละ 26 ในปี 2541 และผู้พิการที่ผ่านการศึกษานสามารถประกอบอาชีพได้มีเพียงร้อยละ 1.6 การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการส่วนใหญ่เน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาพัฒนารูปแบบให้การฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อครอบคลุมผู้พิการมากขึ้น และมีการฟื้นฟูครบวงจรทั้งทางกาย การศึกษา สังคม และอาชีพ จากการดำเนินการระหว่างปี 2543 - 2545 จังหวัดแพร่ได้จัดตั้งศูนย์ประสานและมูลนิธิเพื่อการนี้ โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และสามารถเพิ่มการครอบคลุมการลงทะเบียนของผู้พิการเป็นร้อยละ 49 ตลอดจนผู้พิการที่ได้รับการศึกษานสามารถประกอบอาชีพได้ร้อยละ 27 ผู้วิจัยจึงได้ประมวลประสบการณ์ต่างๆ ในการดำเนินงานมาจัดทำบทความวิชาการฉบับนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริการแบบครบวงจรแก่ผู้พิการ

บทนำ

จังหวัดแพร่เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่มีประชากรในปี 2541 ประมาณสี่แสนสองหมื่นคนเศษ จากการคาดประมาณว่าประชากรผู้พิการของประเทศไทยตามเกณฑ์ของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ. 2541 อยู่ในอัตราร้อยละ 1.1 จังหวัดแพร่จะมีผู้พิการทั้งหมดประมาณ 4,620 คน จากการลงทะเบียนของผู้พิการของโรงพยาบาลแพร่ในปีงบประมาณ 2540 พบมีเพียง 1,200 คน จึงคาดการณ์ว่ามีผู้พิการอีกจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามพระราชบัญญัติฯ นอกจากนี้ผู้พิการยังไม่ได้รับการบริการที่ครบวงจรทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การศึกษา ทางครอบครัวและทางสังคม จึงปรากฏว่าผู้พิการจำนวนมากไม่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกลับกลายเป็นภาระของครอบครัวและสังคม

ผู้วิจัยซึ่งเป็นนักกายภาพบำบัดจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการให้บริการครบวงจรแก่ผู้พิการในจังหวัดแพร่เพื่อเป็นรูปแบบตัวอย่างสำหรับการบริการผู้พิการของพื้นที่อื่นๆ ของประเทศต่อไป

* นักกายภาพบำบัด โรงพยาบาลแพร่

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบตัวอย่างในการขยายการครอบคลุมและการจัดบริการครบวงจรแก่ผู้พิการซึ่งได้แก่การจัดบริการฟื้นฟูทางการแพทย์ การศึกษา เศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ประสบการณ์การดำเนินงานการให้บริการครบวงจรแก่ผู้พิการในจังหวัดแพร่

ขอบเขตการวิจัย

เป็นการศึกษาเฉพาะผู้พิการในจังหวัดแพร่ ตามความพิการ 5 ประเภทตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534² ดังนี้

1. คนพิการทางการมองเห็น
2. คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย
3. คนพิการทางการกายหรือการเคลื่อนไหว
4. คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
5. คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาในลักษณะของวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational research) โดยการศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา จุดอ่อนและจุดแข็งของการบริการครบวงจรแก่ผู้พิการจากการบริการอาสาสมัคร และนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของการจัดบริการครบวงจร โดยการประสานงานกับส่วนราชการและองค์กรต่างๆ ตั้งศูนย์ประสานงาน และระดมทรัพยากรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาร่วมในงานและกิจกรรมต่างๆ มีการบันทึกกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการประเมินผลเพื่อให้ได้รูปแบบสำหรับการพัฒนาการบริการครบวงจรแก่ผู้พิการต่อไป

ระยะเวลาดำเนินการ

พ.ศ. 2543 - 2545

ผลการศึกษา

การศึกษานี้ปัญหาของผู้พิการจำนวน 1,200 คนที่ได้ขึ้นทะเบียนคนพิการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 พบว่ามีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา 7 คน สำเร็จระดับมัธยมศึกษา 11 คน และประถมศึกษา 58 คน และผู้พิการส่วนใหญ่พิการเนื่องจากอุบัติเหตุ และมีเพียง 21 คน ที่สามารถประกอบอาชีพได้

จากการสอบถามผู้พิการและผู้ให้บริการในระดับต่าง ๆ ของปัญหาการบริการผู้พิการมีรายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัญหาการให้บริการผู้พิการจากผู้พิการและผู้ให้บริการ

ปัญหาผู้พิการ	ปัญหาผู้ให้บริการ
1. ไม่ทราบสิทธิตาม พรบ.	1. ขาดการทำงานประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก
2. ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่ภาครัฐจัดให้ โดยเฉพาะคนจนไม่มีโอกาสมารับบริการที่โรงพยาบาลแพร์	2. ขาดอัตรากำลัง บุคลากรขาดความรู้และเจตคติที่ดี แพทย์ตรวจรับรองความพิการมีจำกัด ไม่มีคลินิกเฉพาะสำหรับคนพิการ สถานที่ไม่เอื้ออำนวย
3. สมาชิกในครอบครัวไม่มีความรู้ในการดูแล	3. ขาดการสอนญาติในการดูแล
4. มีความอายในความพิการ กลัวสังคมรังเกียจ	4. ขาดการทำความเข้าใจต่อครอบครัวและสังคม
5. สังคมไม่ให้โอกาส	5. ขาดการดำเนินการเชิงรุกในสังคม

สำหรับจุดแข็งที่เป็นโอกาสแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จุดแข็งหรือโอกาสในการจัดบริการผู้พิการ จำแนกตามปัจจัยภายในและภายนอก

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
1. ผลการบำบัดผู้พิการอย่างถูกต้อง สามารถทำให้ผู้พิการมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	1. การประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ และกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายการให้บริการและสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือผู้พิการ
2. โรงพยาบาลแพร์มีบุคลากรหลักครบ ได้แก่ แพทย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู นักกายภาพบำบัด นักอาชีวบำบัด และช่างกายอุปกรณ์	2. กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายชัดเจนในการให้การศึกษาแก่ผู้พิการ
3. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกระดับมีความต้องการให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น	3. ผลสำเร็จในการดำเนินการครบวงจร ทำให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญ

จากการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของการให้บริการผู้พิการ ทำให้โรงพยาบาลแพร์จัดทำกลยุทธ์การให้บริการครบวงจรแก่ผู้พิการดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ขยายความครอบคลุมการลงทะเบียนของผู้พิการในจังหวัดแพร์โดยจัด โครงการและ กิจกรรมดังนี้

1. ออกหน่วยเพื่อประเมินและลงทะเบียนผู้พิการ
2. ขยายการลงทะเบียนสู่คนพิการแต่กำเนิด

3. จัดพิมพ์และเผยแพร่เอกสารเกี่ยวกับสิทธิของผู้พิการตาม พรบ.
4. จัดตั้งศูนย์ประสานงานให้บริการครบวงจรผู้พิการในจังหวัดแพร่

กลยุทธ์ที่ 2 จัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ผู้พิการครบวงจรภายในโรงพยาบาลแพร่ โดยจัดโครงการและกิจกรรมดังนี้

1. จัดตั้งคลินิกกิจกรรมบำบัด
2. จัดตั้งคลินิกกระตุ้นส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
3. จัดตั้งคลินิกอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการ
4. จัดบริการแก้ไขความพิการต่างๆ ทั้งจากฝ่ายต่างๆ ภายในโรงพยาบาลแพร่ และ
ปรึกษาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญจากโรงพยาบาลศูนย์และมหาวิทยาลัย
5. จัดหน่วยติดตาม บริการ ประเมิน และฟื้นฟู

กลยุทธ์ที่ 3 การประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายการบริการผู้พิการครบทุกด้านทั้งการศึกษา อาชีพ และสังคม

1. ประสานงานและสนับสนุนการบริการคนพิการขององค์กรและชมรมต่าง ๆ
2. ประสานงานกับศึกษาธิการจังหวัดในการจัดการศึกษาพิเศษแก่เด็กนักเรียน
3. ร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนคนพิการยอเซฟและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจัดการ
ศึกษาแก่ผู้พิการอายุเกิน 15 ปี และวิทยาลัยสารพัดช่างแพร่ฝึกอาชีพ
4. ร่วมกับประชาสงเคราะห์จังหวัดแพร่ จัดฝึกอาชีพแก่กลุ่มอาชีพ
5. ร่วมกับสโมสรไลออนส์แพร่ฝึกจัดทำอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการ
6. ร่วมกับสมาคมสตรีธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยฝึกเย็บผ้า ให้เงินกู้เป็นทุนดำเนินการ
การตั้งกลุ่มเย็บผ้า

กลยุทธ์ที่ 4 จัดหาเงินทุนดำเนินการ

1. ประสานงานกับภาครัฐเพื่อขอสนับสนุนเงินทุนต่าง ๆ ตาม พระราชบัญญัติฯ
2. สนับสนุนมูลนิธิคนพิการจังหวัดแพร่จัดกิจกรรมหาทุน

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนากลไกการติดตาม ประเมินผล เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ

1. ประชุมศูนย์และเครือข่ายเป็นประจำ เพื่อทราบความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค
ปรับแก้ไขแผนงานโครงการให้สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพดีที่สุดในที่สุด
2. พัฒนาความรู้ผู้ดำเนินการในเครือข่ายเป็นประจำ

ผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินการ มีดังนี้

1. เมื่อสิ้นกันยายน 2545 สามารถจดทะเบียนผู้พิการได้ 4,280 คน เป็นร้อยละ 79 ของ
ประชากรผู้พิการโดยการคาดคะเนจากร้อยละ 1.1 จากประชากรแพร่กลางปี 2545 จำนวน 490,000 คน)

2. ผู้พิการที่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษามีจำนวนร้อยละ 62 ของผู้พิการที่ลงทะเบียน และร้อยละ 27 ของผู้พิการที่ผ่านการศึกษาศาสนาสามารถประกอบอาชีพได้
3. ผู้พิการรายใหม่ทุกรายได้รับการประเมิน รักษาและฟื้นฟู ตลอดจนติดตามโดยเครือข่ายครบทุกราย
4. ผู้พิการรายเก่าได้รับการติดตามโดยเครือข่ายครบทุกราย
5. คนพิการที่มีปัญหาในระบบบริการตามปกติได้รับการส่งต่อปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ

การอภิปรายผลการศึกษา

กลยุทธ์รูปแบบในการจัดระบบบริการครบวงจรแก่ผู้พิการของจังหวัดแพร่ สามารถเพิ่มการครอบคลุมผู้พิการในการลงทะเบียนจากร้อยละ 26 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 79 ในปี 2545 และเพิ่มคนพิการที่สามารถประกอบอาชีพได้จาก ร้อยละ 1.6 เป็นร้อยละ 27 อย่างไรก็ตาม ยังมีคนพิการอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ทราบสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ หรืออาจทราบแต่ไม่ประสงค์แสดงตน หรือจำนวนคนพิการในจังหวัดแพร่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาต่อไป

จากการศึกษาพบว่า คนพิการที่จะกลับมาดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ต้องผ่านการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคมากมาย มีความอดทน ความพยายาม และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว สังคม และผู้ให้บริการในวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญของผู้ให้บริการคนพิการที่สำคัญที่สุดคือคุณธรรมและเมตตาธรรมของแต่ละบุคคลในระบบ ตั้งแต่ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และอาสาสมัครต่างๆ ตลอดจนความมุ่งมั่นและจริงจังของผู้บริหาร ปัจจัยสำคัญที่สุดของระบบอยู่ที่ศูนย์ประสานงานและมูลนิธิในจังหวัดแพร่ และความทุ่มเทของทีมงานประสานงานจากทุกฝ่ายในเวลากว่าสามปีที่ดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

1. การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ หากไม่มีการป้องกันไม่ให้เกิดความพิการที่มีประสิทธิภาพ งานฟื้นฟู จะมีปริมาณงานที่มากขึ้นจนระบบใดๆ ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้
2. การดำเนินงานบริการครบวงจรสำหรับผู้พิการต้องอาศัยเครือข่ายผู้ปฏิบัติที่มีคุณธรรม เมตตาธรรม และความเสียสละทุ่มเททำงานอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องจากทุกๆ ฝ่ายอย่างต่อเนื่อง ระบบจะมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความเข้าใจและการสนับสนุน ตลอดจนแรงจูงใจจากผู้บริหารทุกองค์กรในการพิจารณาความดีความชอบ
3. ควรส่งเสริมการสร้างเจตคติในสังคมและคนรุ่นใหม่ต่อคนพิการให้โอกาสกลับสู่ชีวิตปกติในสังคม

เอกสารอ้างอิง

1. สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ. 2534
2. สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ “กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537)” ออกตาม พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ” พ.ศ. 2534